

מראי מקומות - ביצה

טז.

ו. מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה

פי' הערוך השלחן (או"ח רמ"ב, א), דמה שנקראת שבת "מתנה", היינו משום דכל שאר הימים טובים אין להם שייכות להברואים חוץ מכלל ישראל, שהם זכר ליציאת מצרים, והנסים שנעשים לכלל ישראל. אבל שבת היא זכר לבריאת העולם, וא"כ בעצם יש לכלל בראי העולם שייכות לשבת. ולכן הקב"ה אמר למשה שרוצה ליתן מתנה לכלל ישראל, שתהי' דוקא להם, אף דבעצם היא שייכת לכלל הברואה, משום שהם קדושים לד', דכתי' לדעת כי אני ד' מקדשכם.

ז. מתן שכרה לא עביד לגלויי

הק' המהר"ל (בח' אגדות לשבת י), א"כ בכל המצוות שיש מתן שכר עליהם הול"ל לך והודיעם, ומ"ש שבת משאר כל המצוות, שאין לך מצוה בתורה שאין תחיית המתים תלוי' בה. ותני' דנראה דבשאר מצוות, אע"ג דתחיית המתים תלויות בהן, אין עיקר המצוה תחיית המתים, רק שהיא שכר המצוה, ובזה לא אמרי' שצריך להודיעם, כיון שאינו אלא כשנותן להם המתנה טובה בעצמה, ולא כאשר נותן להם דבר א', וממילא נמשך מזה מתנה טובה. אבל בשבת, המתנה עצמה היא עולם הבא, דהא שבת מעין עולם הבא היא, ומאחר שאף המצוה עצמה היא עולם הבא, דלא עבידא לגלויי, צריך להודיע, ולכן אמר מתנה טובה יש לי בבית גנזי, דהיינו הטוב הצפון לצדיקים, שהוא עוה"ב. וע"ע באור החיים (שמות לא, יג), שכ' דאף דמעלת השבת עבידא לגלויי, דהיינו המנוחה מהטרדות וכדו', אבל זהו רק "אות", אבל אין שכרה האמיתי עביד לגלויי, ולכן רצה הקב"ה שמשה יגלה לישראל.

ח. אי הכי לא לענשו נכרים עלה

הק' המהרש"ל, מהכ"ת דנכרים יענשו על שלא שמרו שבת. וכ' דכוונת הגמ' היא דאי הכי לא לענשו נכרים על שום חטא, דיכולים לטעון דמה שלא קבלו התורה, היינו משום שלא ידעו שיש יום א' של מנוחה, ועל ידה שייך לקיים כל התורה כולה, אבל בלא"ה א"א, ולכן שפיר לא קבלוה. וע"ז השיב הקב"ה שלא הי' שמירת שבת ניתנת בצנעא, וא"כ שפיר ידעו מזה. והמהרש"א פי' דקו' הגמ' אהא דאמר' דגוי ששבת חייב מיתה, ופי' הרמב"ם דהיינו שהוא שבת לשם מצות שבת, אבל אם אינם יודעים ממצות שבת, א"כ מה שייך להם עונש ע"ז.

ט. מתן שכרה לא אודעינהו

כ' השטמ"ק אין להם פתחון פה על זה, דהא אינם חוששים אלא לכבוד העולם הזה.

א. כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה וכו'

כ' המהרש"א דאפי' למ"ד בפ"ק דר"ה דנדון בפסח על התבואה, היינו תבואה של כלל העולם אי מצלחת או לא, אבל מזונות של כל אדם פרטי אם יהיו לו בריח או לא, דינו מר"ה עד יו"כ [וכן אי' בר"ן בסוגיא דר"ה שם]. והעיר דלמ"ד שם דהכל נדונין בר"ה וגזר דינם ביו"כ, יש לעי' קצת, מ"ש דנקט בהאי קרא חוק, דמשמע מזונות, יותר משאר דברים הנדונין בר"ה, וכ' דיש ליישב.

ב. חוץ מהוצאת שבתות וכו'

כ' השטמ"ק בשם הריטב"א דהני לאו דוקא, וה"ה לכל דבר מצוה, אלא נקט הני דשכיחי טפי.

ג. והוצאת בניו לת"ת

כ' הבית יוסף (או"ח סוס"י תי"ט) דנראה דעל שכר המלמד קאמר. והפרישה שם כ' דלא משמע כן, אלא דר"ל מה ששולח מתנות ומזונות ע"י בנו לבית רבן, משום דכל זה במזונות איירי, וענין א' הוא. והב"ח שם כ' דמכאן איכא סמך לתנוקות שמוליכין מעות לבין רבן בכל ר"ח, וקורין אותן מעות ר"ח, ואין לבטלו.

ד. מאי קראה

פי' השפת אמת, דאע"ג דבר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, מ"מ ה"א דשאני מזונות, משום דעל תבואה נדונים בפסח, קמ"ל קרא דכ"א נדון על חלק שלו בר"ה, וכמש"כ לעיל בשם הר"ן.

ה. אמרו עליו על שמאי הזקן, כל

ימיו הי' אוכל לכבוד שבת

כ' רש"י על התורה (שמות כ, ח), דלמדין מקרא "זכור את יום השבת לקדשו", שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת. וכ' הרמב"ן שם, דזהו כדעת יחיד היא שנוי, דכדעת שמאי הזקן היא, אבל הלל הי' לו מדה אחרת [אולם ע"ש בהמשך שכ' דגם הלל מודה לדרשה זו דשמאי דעכ"פ צריכין לזכור את השבת כל השבוע, ע"ש]. וע' ברא"ם מש"כ ליישב קו' הרמב"ן על רש"י, והגור ארי' כ' שאין כוונת רש"י לפסוק כשמאי, וכוונת רש"י בדבר "שנזדמן לו", דהיינו שלא הי' דבר שהי' צריך, ובזה ס"ל לרש"י דדרש'י מקרא דמניחין אותו לשבת. וע' במשכיל לדוד שם שכ' דהלל הי' מגיע למדרגה שלעולם היתה נשמתו קדושה בבחינת שבת, ולכן לא הי' צריך לעשות הכנות, אבל בני עליי' מועטים הם, ולכן מדת כל העם לעשות כדברי שמאי.

מראי מקומות - ביצה

טז. (המשך)

י. נשמה יתירה

פרש"י, רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרוחה, וכו'.
וכ' השטמ"ק באו"א, דנשמה יתירה היינו דעל ידה חל עליו
שפע אלוקי ושכל יותר לעסוק בתורה ולעיין במעשה ד'.

יא. לא שנו אלא תבשיל, אבל פת לא

כ' הראב"ד (בהשגות על הרי"ף, ח. בדפי הרי"ף) דמשמע מכאן שאי"צ
פת כלל לערוב תבשילין, ולא מועיל כלום, ודלא כהראשונים
שם דס"ל דלענין אפי" צריך פת. אולם כ' לדחות, דאולי כוונת
אביי לומר דאף אי אמרי' דצריך פת ותבשיל היכא דבא לאפות
ולבשל, אבל היכא דאינו צריך לאפות צריך תבשיל לחודי', וע"ז
אמר אביי דאם מערב בפת במקום תבשיל דלא מהני לבשל.
והשפת אמת כ' דבא לומר דאפי" אם צריך פת כדי לאפות, אבל
פת לחודי' ודאי לא מהני [אפי" אם אי"צ אלא לאפות], שהרי
אין היכר במידי דלא מלפת את הפת, וכיון שיש לו תבשיל, אז
מהני לצרף עמו פת כדי להתיר אפי" ג"כ.

יב. ופת לא מלפתא

פרש"י, הלכך לא מוכחא מלתא, שהרי בכל יום יש לחם. פי'
המהרש"א שאין כוונת רש"י לומר דלא מהני משום דשכיח
הוא, דהא דייסא לא מהני, אע"ג דאינו שכיח, כמו דאמרי'

בגמ'. אלא הביאור בדברי רש"י הוא שהרי עשוי בכל יום מימי
השבוע, דהיינו בחול, ואינו עשוי לשבת כמו דבר המלפת
את הפת, שעשוי לשבת ומוכחא מילתא, וכיון שאינו נעשה
לשבת, לא מהני להיות ערוב תבשילין.

יג. וה"מ דאית בהו כזית

העיר השפת אמת, הא כל ערוב תבשילין צריך להיות כזית,
ומ"ש דמדגיש דין זה בעדשים שבשולי הקדרה שצריכים
להיות כזית. ותני' דנראה דבשאר מאכלים אפי" אם מצרף
איזה מאכלים להדדי מהני להצטרף לכזית. אבל בזה, י"ל
דאפי" אם אחר שנשאר פחות מכזית בשולי קדרה, אם מוסיף
לבשל עוד עדשים לצרפם לכזית, לא מהני, דכיון דנשאר
בשולי קדרה פחות מכזית, בטילי, ולא מהני כלל לצרפם
לערוב תבשילין.

יד. ואם צלאן נכרי סומך עליהם משום עירובי תבשילין

פי' הר"ן (ח: בדפי הרי"ף), משום דמה דאין בזה איסור משום
בישול עכו"ם, אי"ז משום דלא חשיב תבשיל, אלא משום
דאיסור בישול עכו"ם משום קירוב דעת הוא, וכיון דנאכל
כמות שהוא חי, אין בבשולו קירוב דעת, אבל שפיר יש בו
דין בישול לענין עירוב תבשילין.